

A cs. és kir. 31. gyaloghadosztály a belchatóvi csatában.

(1914. december 1—11.)¹

A második lemergi csata után, amikor az a veszedelem fenyegetett, hogy az orosz tömegek mindent agyonnyomó erejükkel átkarolják az osztrák-magyar haderőt: a Monarchia seregei visszavonultak a San mögé és a Kárpátokba. Még így is válságos volt a helyzet és csak az osztrák-magyar haderőn való könnyítéssel lehetett a helyzet javulására számítani.

Hindenburg vezérezredes ebben az időben kapta azt a parancsot, hogy a Sziléziában indulásra készen álló csapatokkal vonuljon be Dél-Lengyelországba és támadjon az orosz hadsereg hátába és oldalába. Ennek a nagyszabású hadműveletnek következtében az oroszok számottevő erőt vontak el az osztrák-magyar harcvonalról. Tervük az volt, hogy Ivan-gorodnál és Varsónál átkelnek a Visztulán és keményen szembe szállnak a Lengyelországban előtörő ellenséges erőkkel.

Az oroszok ivangorodi előnyomulását elszánt és hősiességben akadályozta meg a német csapatokkal megerősített cs. és kir. 1. hadsereg, miközben Hindenburg október közepén a 9. hadsereg zömével Varsótól délnyugatra elszántan küzdött a győzelemért, a Varsó és Nowogeorgievsk felől előnyomuló három orosz hadsereggel.

Hovatovább az a veszedelem kezdett fenyegetni, hogy az orosz tömegek átkarolják a 9. hadsereg balszárnyát. De jelei kezdtek mutatkozni annak is, hogy a cs. és kir. 1. hadsereg se tud soká ellenállni a hatalmas többségben levő ellenség heves támadásainak. Ezért aztán Hindenburg az osztrák-magyar hadvezetőséggel egyetértve elhatározta, hogy november első napjaiban — a vasútvonalak és a műútak minél alaposabb megrongálása után — a 9. hadsereget Noworadomsk-Sierack vonalára vonja vissza.

¹ A feldolgozás az „Oesterreich-Ungarns Letzter Krieg, 1914-1918, Wien: 1930”, a csapattestek eredeti harci jelentései, a 31. hadosztály parancsnok-ságának és a szerzőnek naplója alapján készült.

A cs. és kir. 1. hadsereg, megszakítva a kapcsolatot az ellenséggel, visszahúzódott a Nida-szakaszra. A vasút és az országút megrongálása következtében, az orosz tömegek csak lassan tudták követni a visszavonuló csapatokat és hamarosan elvesztették minden összeköttetést az ellenséggel.

Október-november fordulóján igen válságos volt a szövetséges központi hatalmak általános hadihelyzete. A franciaországi német előrenyomulás megakadt. Keleten pedig az a veszedelem fenyegetett, hogy az oroszok betörnek Sziléziába, Nyugat-Galiciába és Magyarországra. Ezekben a sorsdöntő napokban az összes keleti német haderő főparancsnoka Hindenburg lett, a 9. hadsereg parancsnokságát pedig Mackensen lovassági tábornok vette át.

November 3-án készült el Hindenburg új haditerve, mely főbb vonásaiban ez volt. A 9. hadsereg zömét a lehető leggyorsabban Breslau-Posenen keresztül vasúton Thornba szállítják. A thorni oldalállásból ez a sereg, amelyet három keletporoszországi hadosztállal erősítenek meg, a Warta és a Wisztula között megtámadja az előrenyomuló orosz haderő északi szárnyát, míg a gárdatartalék hadtest, a Bredow-hadosztály, a 35. tartalék hadosztály és a Landwehr hadtest Woysch gyalogsági tábornok alatt azt a feladatot kapta, hogy Sziléziában támogassa az osztrák-magyar hadsereg balszárnyát.

November 5-én a 2. hadsereg parancsnoksága azt javasolta a hadseregfőparancsnokságnak, hogy a 2. hadsereget küldje Lengyelországba, a cs. és kir. haderő északi szárnyára. Ez a terv tetszett Conradnak. A vezérkari főnök november 6-án már kiadta a parancsot, hogy a 2. hadsereg (12. hadtest a 16. és 35. hadosztállal és a IV. hadtest a 31. és 32. hadosztállal, végül az 1. huszárezred) Porosz-Sziléziába vonuljon. A német keleti főparancsnoksággal egyetértve, a 2. hadsereg a Woysch-csoporthoz csatlakozott északi irányban és a német tábornok parancsnoksága alá került. Vizont Woysch tábornokot az osztrák-magyar hadsereg főparancsnoksága alá rendelték.

A 2. hadsereg még Gross-Strelitznél gyülekezett, amikor a hadseregfőparancsnokság felfogott ellenséges szikratáviratokból megtudta, hogy a lengyelországi orosz főhaderő mélyen be akar nyomulni Németország földjére és hogy a főlökést tizenegy hadtesttel, több mint 200 kilométer szélességben akarja végrehajtani. A támadó orosz erő északi szárnya a Wartára támaszkodott volna, a támadásnak pedig Jarotschinon keresztül a sziléziai és poseni határ ellen kellett irányulnia. Ezeknek az értesüléseknek alapján, Böhm-Ermoli lovassági tábornok, a 2. hadsereg parancsnoka, parancsot kapott, hogy félig már vonatra szállott csapatait haladéktalanul indítsa útnak északi irányban és a Woysch-csoport szárnyát érő támadás esetén, keleti

vagy északkeleti irányban ezekkel a csapatokkal kezdjen támadásba és fedezze a 2. hadsereg felvonulását Lublinitznél (XII. hadtest) és Kreuzburg-Rosenbergnél (IV. hadtest).

November 16-án váratlanul megváltozott a helyzet a Parzyniecky-Dzietrzniki környékén felvonuló Böhm-Ermoli hadsereg vonalai előtt. A felfogott ellenséges szikratáviratokból nemcsak az derült ki, hogy a 2. orosz hadsereg visszavonult a Wartától, hanem az is, hogy délebbre az 5. orosz hadsereg is megszüntette az előnyomulást. Ezzel szemben a Woysch-hadseregcsoport előtt álló 4. orosz hadsereg 17-én támadásba fog. Woysch elhatározta, hogy vonalain megvárja az ellenséges támadást, de Czentstochautól keletre a 4. orosz hadsereg (a gránátos hadtest) északi szárnya ellen átkaroló támadásba kezd. Ezt a támadást a 35. tartalékhadosztálynak és a 2. hadseregnek kellett végrehajtania, balszárnyával Popówra támaszkodva.

Igy fejlődött ki a czenstochai ütközetből a legelkeseredettebb küzdelem. A 2. hadsereg ugyan több jelentékeny sikert ért el, de nem bírta az ellenség északi szárnyát átkarolni. A Wartától északra, Noworadomsk irányában előtörő 31. gyaloghadosztály kénytelen volt a kezdeti sikerek ellenére, jókora veszteséggel Brezináig visszahúzódní.

Amikor 22-én az előnyomuló cs. és kir. 35. gyaloghadosztályt északról, keletről és délről heves támadás érte és ennek következtében kénytelen volt súlyos veszteségei miatt Prusienkoig visszavonulni, a IV. hadtest is parancsot kapott a további támadások beszüntetésére.

Böhm-Ermoli hadserege így most kelet felé néző, egyenesvonalú fronton állott. A Wielun és Szczercow irányába vezényelt breslauer Landwehr-hadtesttel megszakadt az összeköttetés. Ezenkívül jelentések érkeztek arról, hogy ezen a frontszakadékon nagyobb orosz gyaloghaderő lépett fel, ami — a hadsereg északi szárnya miatt — sok gondot okozott a 2. hadsereg parancsnokságának. Mivel tartalékképpen csak a 32. gyaloghadosztály állott rendelkezésre, a hadseregparancsnok elhatározta, hogy megáll. A nyugalom megőrzése és a csapatok rendezése volt a legsürgősebb feladat. Eközben azonban újabb veszedelem támadt az északi szárnyon. A breslauer Landwehr-hadtest, amely már átkelt a Widawkán, 23-án kénytelen volt déli irányban visszavonulni.

Az orosz Tomanów-lovashadtest, amely az utolsó napokban a gyenge Hauer-lovashadtesttel harcolt, könnyen hátbatámadhatta a 2. hadsereget és máris fenyegette annak összeköttetéseit. A felfogott ellenséges szikratáviratok alapján arra is kellett számítani, hogy erős támadás indul meg a Warta mindkét oldalán. Ez az orosz támadás meg is indult a 35. gyaloghadosztály ellen, de a szívós ellenálláson megtörött. Amikor megérkeztek a jelentések, hogy az orosz arcvonala mögött több had-

oszlop vonul előre, ami a 2. hadsereg balszárnya ellen irányuló, átkaroló támadás előkészítését jelezte, sürgősen készenlébe helyezték a 32. gyaloghadosztályt a 31. gyaloghadosztály mögött. Hauer lovashadteste pedig azt a parancsot kapta, hogy a balszárnyat fedezze.

November 21-én József főherceg megvált a 31. gyaloghadosztály parancsnokságától és a VII. hadtest élére került. Utóda báró Lütgendorff Kázmér altábornagy lett, aki a déli harctérről november 23-án délután 5 órakor érkezett Drozdowice-Koscielnébe és átvette a hadosztály parancsnokságát. — 25-én ellanyhult a harc az egész vonalon. Az orosz támadás a 31. gyaloghadosztállyal szemben csak Brezinánál ért el múlt sikert. Az ellentámadás, melynek során az oroszok 600 foglyot vesztek, itt is hamarosan visszavetette az ellenséget.

A Woysch-csoport 1. gárda-tartalékdandárát visszarendelték a tűzvonalból. Ez a dandár, 25-én Pajecnoba érve, megteremtette a kapcsolatot a IV. hadtest alakulataival. 26-án és 27-én az 1. gárda-tartalékdandár és a Hauer-lovashadtest a Sosnián keresztül Szczerców irányában tört előre, hogy fedezze a 2. hadsereg hátát és szárnyát. Azonban a sokkal erősebb ellenséges csapattek 28-án visszavonulásra készítették a Sosnia mögé.

November 30-án a német XIV. hadtest, a Frommel-lovas hadtest (amelyet egy népfelkelő dandárral erősítettek meg) és a német II. hadtest a Widawa-Zdunska-Wola vonalról támadásba kezdett, hogy áttörjön a 4. és 5. orosz hadsereg között és felgöngyölje az ellenséges arcvonalat Lodznál, déli irányból. Ekkor a Woysch-csoportra — Conrad 26-án kiadott parancsa értelmében — az a feladat várt, hogy megakadályozza az orosz erőknél északi irányban a német 9. hadsereg arcvonala felé való eltolását és ilyen módon támogassa Mackensennek az orosz északi szárnyat átkaroló támadását. A 31. gyaloghadosztály felét, Lütgendorff altábornagy parancsnoksága alatt, kivették a tűzvonalból. A fél hadosztály 30-án érkezett Bialába hadseregtartalékként. Ekkor kapta a 2. hadsereg Conrad parancsát, hogy balszárnya másnap reggel Piotrków irányában támadjon. Az ellenségről csak annyit lehetett tudni, hogy az V. orosz hadtest 9. gyaloghadosztályát, továbbá három és fél lovas hadosztályt Laskiból déli irányban Szczerców felé irányítottak.

A IV. hadtest parancsnoksága december 1-re elrendelte, hogy Lütgendorff altábornagy a maga csoportjával és a parancsnoksága alá rendelt 1. gárda-tartalékdandárral foglalja el Szczercównál és attól délkeletre a Widawka partját.² Ezzel

² A résztvevő csapatok: a 32. gy.-e. 3 zászlóalja, a 44. gy.-e. 2 zászlóalja, a 69. gy.-e. 3 zászlóalja, 1 1/4 eskadron, 3 ágyús- és tarackos-űteg. Az 1. gárda-tartalékdandár: 1. és 2. gárda-tartalékezred 3—3 zászlóaljjal és 6 ágyúsűteg.

megkezdődtek a 31. gyaloghadosztály legfontosabb támadásának nehéz harcai. Megkezdődött a belchatówi nagy küzdelem, amely a legfényesebb lapja lett a hős magyar csapatok és a velük valósággal versenyző 3. bosnyák gyalogezred háborús történetének.³

December 1.

A hadtestparancsnokság rendelkezése értelmében, december 1-én hajnali 2 óra 20 perckor indult meg a támadás.

Az ellenségről a repülőjelentések alapján még mindig csak annyit tudtunk, hogy Szczercówban egy gyalogdandár és a községtől délnyugatra emelkedő magaslatokon gyalogság helyezkedett el könnyű tűzérséggel. Tovább keletre Zar, Trzas, Faustinów községeknél és a Widawka partvidékén pedig kozákcsoportok jelenlétét jelezték.

A hadtestparancs értelmében az 1. gárda-tartalékdandárnak először a Szczercówtól délnyugatra levő magaslatokat kellett megszállnia, míg Felix vezérőrnagy csoportjának⁴ az volt a feladata, hogy Tatar Osmyn keresztül Zar irányában törjön előre. A 69. gyalogezrednek, mint tartaléknak, a jobb szárny mozdulatait kellett követnie.

Délután 3 óra 30 perckor a gárda-tartalékdandár elfoglalta Szczercówt. Tőle balra a lovashadtest állott. A Felix-csoport a délután folyamán az ellenséget a Zartól délre eső vidékre szorította vissza. A kimerült és csak mérsékelt harci erőt mutató 1. huszárezredet a Felix-csoport mögé vitték vissza és ott közvetlenül a 31. gyaloghadosztály parancsnoksága alá rendelték. A gárda-tartalékdandárhoz útász-századot és munkásosztágot rendeltek, mert a szzczercói híd a harcok folyamán szétrombolódott.

December 2.

A hadtestparancsnokság a kora hajnali órákban megparancsolta a támadás továbbfolytatását. A rendelkezés szerint, a 31. gyaloghadosztály parancsnoka ezt a parancsot adta ki:

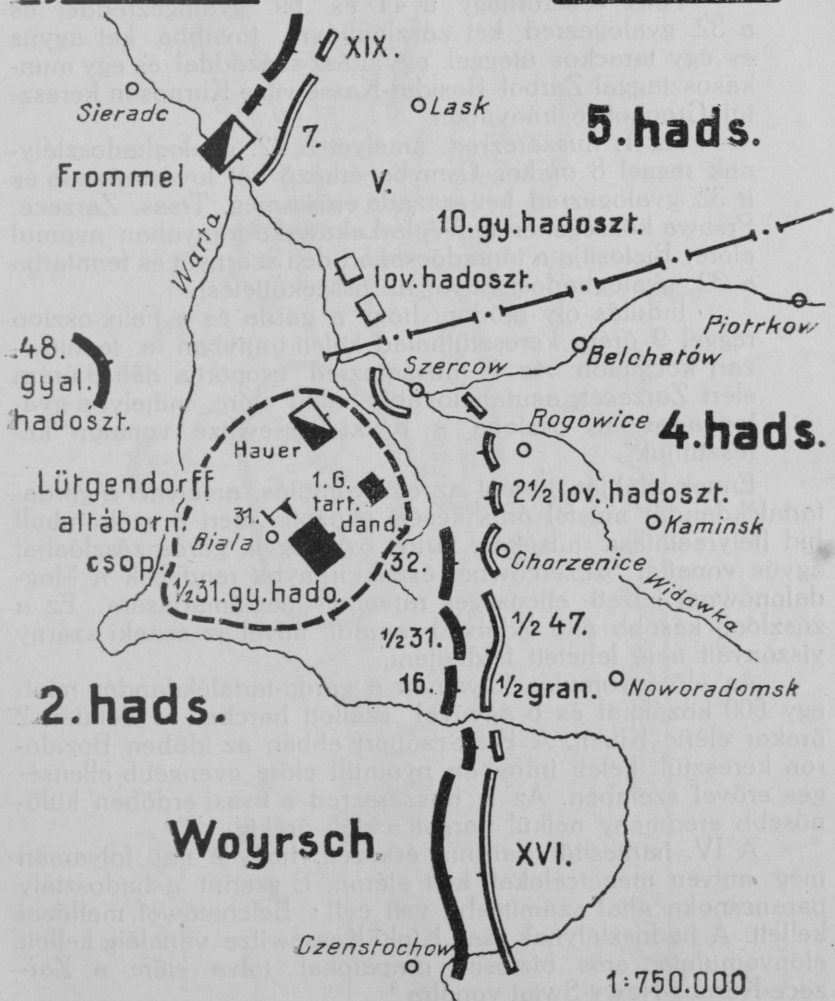
„Terstyánszky lovassági tábornok csoportja tovább folytatja a támadást Belchatów irányában.

A szomszédos Hauer-lovashadtest északi irányban nyomul előre és így fedezi Sobki és Zelon felé való előretörésünket. Tőlünk jobbra a 32. gyaloghadosztály készen álló támadó csoportjával elhárítja az orosz ezred táma-

³ A helyzetet a december 1-re virradó éjszakán az I. vázlat mutatja.

⁴ 61. dandár: a 44. és a 32. gyalogezred 2—2 zászlóalja, 3 ágyús és tarackos üteg.

Helyzet a december 1-re virradó éjszakán. I.vázlat.

dását, amely Piaski-Zlobnica irányából a mai nap folyamán várható.

Előnyomul :

Az 1. gárda-tartalékdandár, az $\frac{5}{4}$ útász-századdal és a munkásosztaggal, a Klukin keresztül Belchatówba vivő országúton, biztosított balszárnnyal és összeköttetésben a lovashadosztállyal.

Felix vezérőrnagy a 44 és 69. gyalogezreddel és a 32. gyalogezred két zászlóaljával, továbbá két ágyús és egy tarackos üteggel, egy útász-századdal és egy munkásosztaggal Zarból Bosidar-Kassewitze-Kurnoson keresztül Grocholice irányában.

Az 1. huszárezred, amelyet a 32. gyaloghadosztálynak reggel 8 órakor Osmyba érkező két lovasszázada és a 32. gyalogezred két százada erősít meg, Trsas, Zarzece, Prsawa községeken át Wola-Lekawska irányában nyomul előre. Biztosítja a támadócsoport déli szárnyát és fenntartja a 32. gyaloghadosztállyal az összeköttelést.

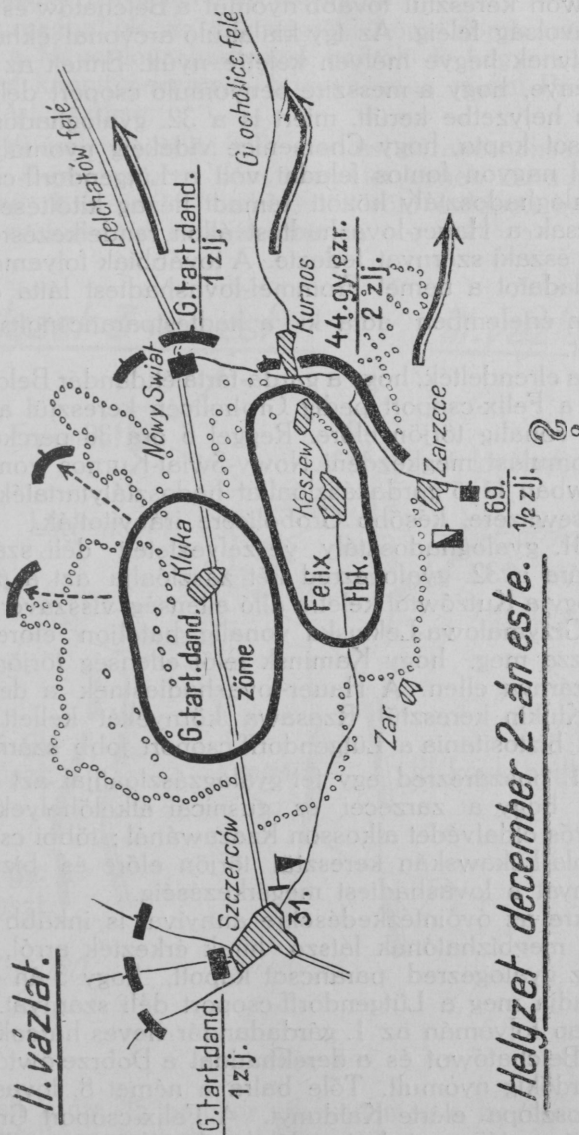
Indulás oly módon, hogy a gárda és a Felix oszlop reggel 9 órára keresztülhalad keleti irányban a teofilówzari kocsúton. Az 1. huszárezred csoportja déli 9 órára eléri Zarzecét, azután tovább halad előre, mihelyt a gyaloghadosztály oszlopa a Kluki-Kassewitze vonalon keresztüljut.“

Ennek alapján történt az előnyomulás, amelynél a gárda-tartalékdandár másfél órás késést okozott, mert a szétrombolt híd helyreállítása túlsokáig tartott. Az egyik gárda-zászlóaljat ágyús vonattal Szczercówból északi irányba rendelték a Magdalonównánál jelzett ellenséges rajvonal megtámadására. Ez a zászlóalj később álló oldalvéd maradt, mivel az északi szárny viszonyait nem lehetett felderíteni.

Az előnyomulás folyamán a gárda-tartalékdandár mintegy 600 kozákkal és 6 ágyúval szállott harcba és délután 2 órakor elérte Klukit. A Felix-csoport ebben az időben Bozidaron keresztül, keleti irányban nyomult előre gyengébb ellenséges erővel szemben. Az 1. huszárezred a trsasi erdőben különösebb eredmény nélkül harcolt a déli órákig.

A IV. hadtesttől parancs érkezett, hogy a nap folyamán még milyen menetcélokot kell elérni. E szerint a hadosztály parancsnoka által számításba vett célt: Belchatówot mellőzni kellett. A hadosztálynak csak Kluki-Kassewitze vonaláig kellett előnyomulnia erős biztosító csapatokat tolvá előre a Zarzece-Kurnos-Nowy-Swiat vonalra.⁵

⁵ A december 2-án este beállott helyzetet a II. vázlat mutatja.

December 3.

December 3-ára az volt a terv, hogy a Lütgendorff-csoport Belchatówon keresztül tovább nyomul a Belchatów és Piotrków közötti távolság feléig. Az így kialakuló arcvonaltól ékhez hasonlított, melynek hegye mélyen keletre nyúlt. Ennek az lett a következménye, hogy a messzire benyomuló csoport déli szárnya veszélyes helyzetbe került, miért is a 32. gyaloghadosztályt azt a parancsot kapta, hogy Chorsenice vidékéig nyomuljon előre. Ezenkívül nagyon fontos feladat volt a Lütgendorff-csoport és a 32. gyaloghadosztály között támadt hézag kitöltése is. Erre a célra csak a Hauer-lovashadtest állott rendelkezésre, amely eddig az északi szárnyat fedezte. A továbbiak folyamán ezt az utóbbi feladatot a német Frommel-lovashadtest látta el.

Ilyen értelemben adta ki a hadtestparancsnokság is az utasításait.

3-ára elrendelték, hogy a gárda-tartalékdandár Belchatówon keresztül, a Felix-csoport pedig Groholicén keresztül a Mzurki-Makolize vonalig törjön előre. Reggel 6 óra 30 perckor kellett az előnyomulást megkezdeni Nowy-Swiat-Kurnos vonaláról. A Szczercówban lévő gárdazászlóaljzat hadosztálytartalékként először Kaszewitzére, később Grobolicére irányították.

A 31. gyaloghadosztály veszélyeztetett déli szárnyának biztosítására a 32. gyalogezred két zászlóalja azt a parancsot kapta, hogy a Kutzówtól keletre álló ellenség visszaverése után, a Wola-Grzymalowa-Lekinska vonalig hatoljon előre és így akadályozza meg, hogy Kaminsk felől ellenség törjön a hadosztály szárnya ellen. A Hauer-lovashadtestnek a délelőtti folyamán Klukin keresztül Rzasawa környékét kellett elérnie, azonkívül biztosítani a Lütgendorff-csoport jobb szárnyát is.

Az 1. huszárezred egy fél gyalogzászlóaljjal azt a feladatot kapta, hogy a zarzecei és gusnicai átkelőhelyeket megszállva, erős oldalvédelmet alkosson Rzasawánál; többi csapatával pedig Wola-Lekawskán keresztül törjön előre és biztosítsa a déli szárnyat a lovashadtest megérkezéséig.

Ezekre az óvintézkedésekre annyival is inkább szükség volt, mert megbízhatónak látszó hírek érkeztek arról, hogy a 286. orosz gyalogezred parancsot kapott, hogy 3-án Lekawa felől támadja meg a Lütgendorff-csoport déli szárnyát.

A nap folyamán az 1. gárdadandár heves harcok közben elfoglalta Belchatówt és a derékhaddal a Dobrzelowótól keletre elterülő erdőig nyomult. Tőle balra a német 8. lovashadosztály déli oszlopa elérte Kaldunyt. A Felix-csoport Grocholicé megrohanása után a gárda-tartalékdandárral egy vonalban nyomult előre és elérte Dobjecin-Alexandrów környékét. A Felix-csoporttal a 9. lovashadosztály tartotta fenn a kapcsolatot.

Annak megállapítása alapján, hogy déli irányból Lekawa

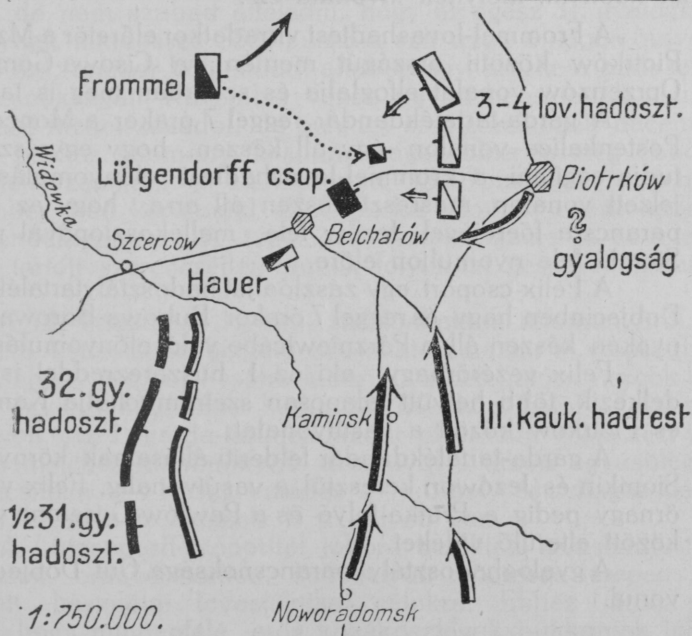
felé egy erős oszlop nyomul előre, a IV. hadtest parancsnoksága elrendelte a további előnyomulás megszakítását. Pihenő-állásokat kellett elkészíteni az éjszakára.

Estig megtudtuk az ellenségről, hogy Borowánál és Le-kawkánál a Hauer-lovashadtesttel harcolt és hogy négy orosz gyalogezred kapott parancsot, hogy másnap reggel Parziewicé-nél támadást kezdjen.

Este 10 órakor közölte a IV. hadtest parancsnoksága, hogy másnapra, 4-ére Rozprza irányában terveznek támadást. Továbbá, hogy a Stawektől keletre elterülő erdőben hír szerint két orosz gyalogezred helyezkedett el.

Helyzet 3-án este.

III.vázlat.

December 4.

Hajnali 2 óra 45 perckor érkezett meg a hadtestparancsnokság rendelkezése, mely így hangzott :

„A második hadsereg valamennyi részének az a feladata, hogy támadással akadályozza meg a déli irányból, a Noworadomsk-Piotrków vonal mentén előnyomuló ellen-

séget — a III. kaukázusi hadtestet — abban, hogy beavatkozassék a 9. német hadsereg Lodz alatt vívott küzdelmébe.

Előnyomul : a Hauer-lovashadtest Gorzedów-Kaminsk vidékén, hogy az ellenséget mielőbb megállásra kényszerítse. A Lütgendorff csoport a lovashadtesthez küldi a gárda-zászlóaljat Grocholicébe (reggel 7 órára Wola-Le-kawskába) és a 61. dandár egy zászlóalját reggel 7 órára Bukowába ;

Lütgendorff altábornagy virradatkor a Felix-csoporttal Parzniewice, a gárda-tartalékdandárral Jezów-Siomki felé nyomul előre ;

A Frommel-lovashadtest iránya Piotrków.“

Ennek kiegészítéséül Lütgendorff altábornagy részletes parancsot adott ki, melynek kivonata ez :

„A Frommel-lovashadtest virradatkor előretör a Mzurki-Piotrków közötti országút mentén ; a Cisowa-Gomolin-Oprzenzów vonalat elfoglalja és szilárdan meg is tartja.

A gárda-tartalékdandár reggel 7 órakor a Moncolice-Postenkalice vonalon úgy áll készen, hogy egyrészt elő tudja segíteni a Frommel-lovashadtest előnyomulását a jelzett vonalon, másrészt készen áll arra, hogy az adott parancsra főerejével Jezów felé, mellékoszlopával pedig Siomki felé nyomuljon előre.

A Felix-csoport egy zászlóaljat hadosztálytartalékként Dobjecinben hagy és reggel 7 órakor Bukowa-Borowa környékén készen áll a Parzniewicébe való előnyomuláshoz.

Felix vezérőrnagy, aki az 1. huszárezreddel is rendelkezik, több helyütt alaposan szétromboltatja Kaminsk és Piotrków között a vasútvonalat.

A gárda-tartalékdandár felderíti állásainak környékét, Siomkin és Jezówon keresztül a vasútvonalig, Felix vezérőrnagy pedig a Prutka-folyó és a Pawlów-Goseinna vonal között elterülő vidéket.

A gyaloghadosztály parancsnoksága Gut Dobjecinbe vonul.

Megjegyzések.

A Lütgendorff-csoportnak ezideig sikerült heves előnyomulással, rövid harcok árán visszaszorítania az orosz lovasságot. A gyors előretörés következtében hézag támadt a Lütgendorff-csoport és a 32. gyaloghadosztály között. Ezt a hézagot december 3-án sikerült kitölteni. Ezek után már úgy látszott, hogy a Böhm-Ermolli- és a Mackensen-hadsereg belső szárnyain megindított támadások elérik kitűzött céljukat. A támadás harmadik

estéjén világosság derült az orosz ellenintézkedésekre is. A fel-fogott szikratáviratokból arra lehetett következtetni, hogy az ellenség támadást tervez Belchatów ellen; ugyanakkor erős lovasság tör elő Pietrkówból, a Zarskinál harcolt III. kaukázusi hadtest pedig Kaminsk irányában nyomul előre. Így veszedelmes helyzetbe került a kelet felé messzire előretört Lütgendorff-csoport. Délről egy egész orosz hadtest nyomult előre Belchatów felé. Keletről erős lovastömeg támadása fenyegetett a csoport oldalán és háta mögött. Ez a válságos helyzet felette veszélyessé válhatott a 2. hadsereg összeköttetési szempontjából, annál is inkább, mert a Frommel-lovashadtest 4-én reggel mindössze egy gyenge lovasdandárral és egy üteggel védte a Lütgendorff-csoportot a Piotrków felől jövő úton, míg főerejét a pabianicai csatatérre vetette.

Ezek a körülmények eléggé bizonyítják a helyzet válságos voltát, de nem szabad elfeledni, hogy az egész 31. gyaloghadosztálynak mindössze 3500 puskája volt azon a napon (november 23-án), amikor Lütgendorff altábornagy átvette a hadosztály parancsnokságát. November végén ugyan beosztottak néhány beérkező menetszázadot, de még így sem emelkedett december 4-ig a puskás állomány 4500-nál magasabbra és még ebből is le kellett számítani a Dáni-csoport 1800 puskáját, úgy hogy december 4-én körülbelül 2700 puska állott az egész hadosztály rendelkezésére. A tényleges tisztek száma a november 23-áig tartott szerencsétlen harcok folyamán ijesztő minimumra apadt.

A III. kaukázusi hadtest zászlóaljainak állományáról eddig nem lehetett megbízható adatokat szerezni. A valóságban, mint néhány nappal később kiderült, a belchatówi harcok kezdetén egy-egy kaukázusi hadosztálynak körülbelül 17.000 puskája volt. Az 1. gárda-tartalékdandár elsőrangú csapattest volt, majdnem teljes állománnyal, azonkívül 6 táborigényű üteggel. Parancsnoka — Nostiz ezredes — komoly és világos itéletű ember, akinek az idegzete is a helyén van.

A Lütgendorff-csoporttól jobbra beállított lovashadtestet a hullámos, erdővel borított, sok helyütt mocsaras terepen alig lehetett használni lovastaktikai célokra. Ehhez járult még az is, hogy mindenfelé erős kozákosztagok bukkantak fel, amelyek a lehető legügyesebben bántak a fegyverrel. Gyalogharcosokként a mi lovasezredeink katonáit abban az időben még nem lehetett jól használni, mert nem volt ennek megfelelő kiképzésük és felszerelésük. Mindamelllett ezek a derék lovas-ezredek is a lehetőség szerint kivették részüket a nehéz harcokból, mint azt alább látni fogjuk. Egyszóval a lovashadtest nem volt a legmegfelelőbb szomszédja a Lütgendorff-csoportnak a küszöbön álló nehéz harcok folyamán, az előnyomuló sokkal erősebb orosz gyalogtömegekkel szemben. A lovashad-

test kötelékébe beosztott 19. gyalogezredbeli zászlóalj, amely minden tekintetben kiválóan megállotta a helyét, az egész lovashadtest számára igen kicsi gyalogos erő volt. A helyzetben rejlő veszedelmet felismerte a IV. hadtest parancsnoksága is, amely elrendelte, hogy a lovashadtesthez át kell helyezni egy gárda-zászlóaljat és a Felix-csoport egy zászlóalját is. Ez az intézkedés viszont még jobban csökkentette a Lütgendorff-csoport amúgy is csekély gyalogságát.

A 31. hadosztályparancsnokság alá rendelt 1. huszárezrednek, amelyre különleges, szép feladatok vártak a szárnyakon, ebben az időben már alaposan kimerült a legénysége és loállománya egyaránt. A helyzet súlyos volta és a feladatok nehézsége bátor és elszánt vezetést, kiváló taktikai tudást és biztos ítélőképességet követelt a parancsnoktól. Az ezred minden jóakarata ellenére sem sikerült azonban a kitűzött feladatokat teljesen kielégítő módon megoldania. Főoka volt ennek az, hogy a kozákok kitűnően értették a tűzharcot; de nem kis mértékben volt oka lovasságunk egyoldalú, békebeli kiképzése is.

Mindamellett a 31. gyaloghadosztály parancsnoksága a rendkívül nehéz helyzetben is bizalommal tekintett az elkövetkezendő események elé. Mindennél fontosabb volt az idegek nyugalmát megőrizni. Bizni kellett a legkülönbözőbb vidékek nagyszerű magyar csapataiban, amelyek a legveszedelmesebb támadásokat is a legnagyobb lendülettel hajtották végre és amelyek a sokkal erősebb ellenséggel szemben a védelemben is nagyszerűeknek bizonyultak. A parancsnokság minden bizalma abban volt, hogy ezek a derék magyar csapatok most is megtesznek minden tőlük telhetőt a lodzi győzelem biztosítására. És a magyar csapatokkal válllvetve készültek a harcra a gárdatartalékdandár pompás csapatai is.

A hadosztályparancsnok vezérkaráról is csak a legnagyobb dicséret hangján lehet megemlékezni. Élén Remiz őrnagy állott, vezérkari főnöki minőségében. A tizenegy napig tartó csatában mintaszerűen végezte a dolgát.

A válságos helyzetben további biztató jel volt a 2. hadsereg parancsnokságának december 4-i közlése, amely szerint a 31. hadosztálynak Dáni vezérőrnagy parancsnoksága alatt a régi hadállásban maradt részét⁷ kivonják a tűzvonalból és remélhetőleg hamarosan a hadosztály után küldik.

A hadosztályparancsnok jól tudta, hogy a IV. hadtestparancsnokság által kitűzött előnyomulási célokat, a küszöbön álló orosz támadások miatt, csak nehéz harcok árán lehet elérni. Lütgendorff altábornagy számított arra, hogy Borowától keletre összeütközésre kerülhet a sor az erős ellenséggel és

⁷ A 44. gyalogezred és 3. bosnyák gyalogezred 2—2 zászlóalja, fél eskadron és 3 üteg.

ezért elrendelte, hogy a Felix-csoport harcra készen álljon Bukowa-Borowa környékén és a gárda-tartalékdandár baloldalt és hátul lépcsőzetesen helyezkedjék el Makolice-Postenkalice vonalán, hogy esetleges orosz támadás esetén, amely átkarolás céljából a szárnyról volt várható, a lehető legkedvezőbb körülmények között avatkozassék a harcba.

A belchatówi nehéz harcok.

December 4.

A délről felvonuló III. kaukázusi hadtest ellen elrendelt támadó előnyomulás csak az esetben kezdődhetett meg, ha Piotrków felől megtörténik szárnyunk és hátunk biztosítása. Ez a Frommel-hadtestre várt, mivel azonban ez időközben más parancsot kapott, melynek értelmében északkeleti irányban a pabjanicei küzdőterre kellett vonulnia: a 31. gyaloghadosztály egyik vezérkari tisztjét küldték a Frommel-lovashadtesthez, hogy ott tájékoztassa a parancsnokságot a helyzetről, a reá váró feladatokról és főként arról, hogy milyen sürgős és fontos a Piotrków felől való szárnybiztosítás. A szász lovashadosztály egyik dandára kapott parancsot, hogy egy üteggel együtt vegye át ezt a védelmet és evégből Mazurkiig nyomuljon előre

Ennek következtében a Lütgendorff-csoport támadó előkészületei megkésttek, mert az 1. gárda-tartalékdandár csak akkor kezdhette meg az előnyomulást, amikor Piotrków felől a biztosítás már megtörtént. Hogy a Felix-csoport és a gárda-tartalékdandár felvonulása egybehangzóan történjék, az előbbinek a Bukowa-Borowa vonalon védelemre kellett berendezkednie. Délelőtt 11 órára járt az idő, amikor a gárda-tartalékdandár a kijelölt vonalról megkezdhette előnyomulását. Ekkor már a Felix-csoport is harcra kelt a felvonuló és támadásba kezdő erős ellenséggel.

A kifejlődő, heves harcok részletezése nélkül, a csata lefolyása ez volt: Mialatt a Felix-csoport gyalogsága a Borowától délre fekvő területre nyomult előre, a Pawlowánál visszanyomott 9. lovashadosztály Bernatówba vonult vissza és ott gyülekezett újra. Felix vezérőrnagynak sikerült a küzdelmet újból megkezdenie, noha a 9. lovashadosztály gyors visszavonulása a 44. gyalogezred alakulatait is magával ragadta. A 3. lovashadosztály ez alatt Rzazawánál és Lekawánál harcolt. Az elkeseredett harc végén Lekawát és környékét ki kellett ürítenie.

A nap folyamán ide-oda hullámzó harcban a Felix-csoport barszárnya (32. gyalogezred) a Borowától délre elterülő környékről Borowától északra, mintegy másfél kilométernyire vonult vissza. Az innen keletre küzdő gárda-tartalékdandár, jobb

szárnyával Bogdanóvra támaszkodva megkezdte az előnyomulást. Már holdvilágos este volt, amikor a 31. gyaloghadosztály parancsnoksága elrendelte a 32. gyalogezred vonala előtt meszsziről látható Borowa-hegy elfoglalását. Az éjszakai helyzetet a IV. vázlat mutatja. A Felix-csoport balszárnyán és a gárdánál a helyzet még nem tisztázódott.

Igy végződött az első nehéz csatanap, azzal az eredménnyel, hogy sikerült nagy orosz tömegek támadásait nagy veszteségek közepette visszaverni, anélkül, hogy a védelmi vonalat általában hátrább kellett volna húzni. A kaukázusi hadtest megállásra kényszerült!

December 5.

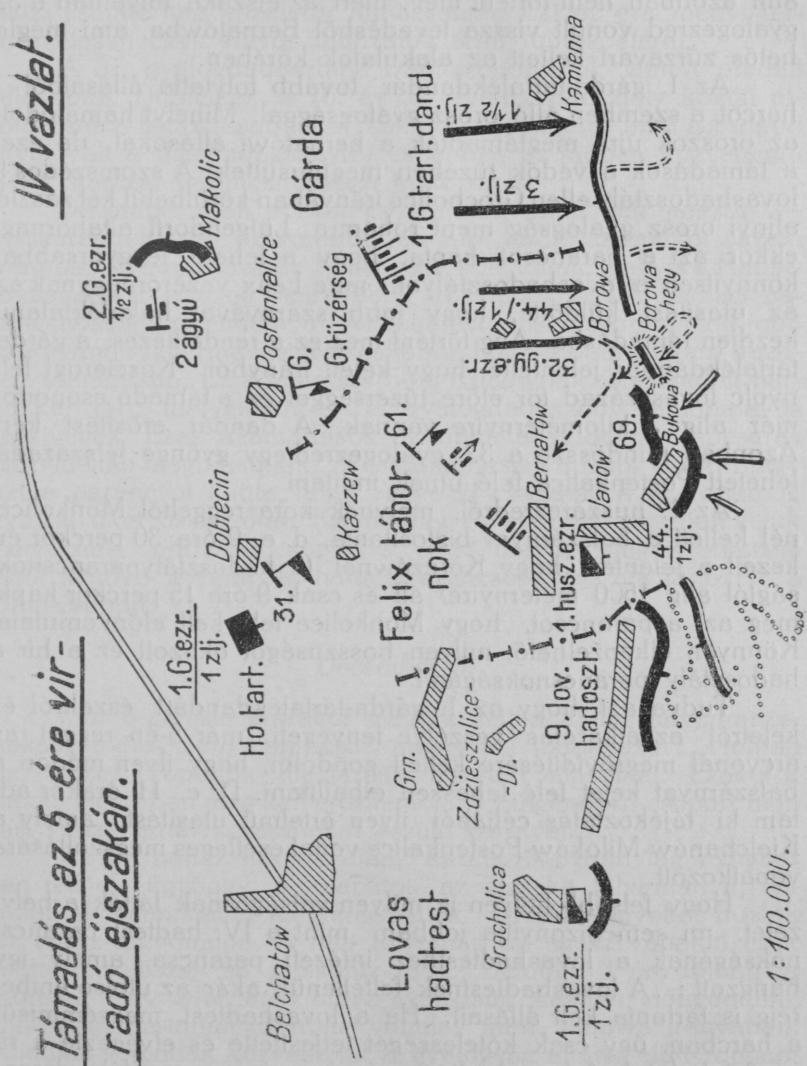
Az 5-re virradó éjszaka az egész Lütgendorff-csoport harcra készen állott dél felé néző arcvonala. A Piotrków felől való biztosítást csak egy lovas dandár látta el, mert a Frommel-hadtest Pabjanice felé kanyarodott, hogy a német II. hadtest ellen küzdő oroszokat hátra támadja. Így még mindig fennforgott az a veszély, hogy az ellenség a IV. hadtest nyitott szárnyát és hátát támadja meg. E mellett szóltak a felfogott orosz telefonbeszélgetések is, melyeknek tartalmából kiderült, hogy az orosz parancsnokság 2-3 hadosztályt továbbtolt és ezek a 4. orosz hadsereg arcvonala mögött észak felé vonultak.

A 2. hadsereg balszárnyát (a Lütgendorff-csoportot) és ezzel együtt a Mackensen-hadsereg jobb szárnyát fenyegető veszedelem egyre növekedett. Ezért a hadseregfőparancsnokság a Krakkónál álló 1. hadsereg arcvonalaiból kivette a cs. és kir. 27. gyaloghadosztályt és vasúton a leggyorsabban a 2. hadsereg északi szárnya felé irányította.

A helyzet mérlegelése alapján, továbbá a lovashadtest és a Lütgendorff-csoport rendkívül megapadt állománya miatt, a 2. hadsereg parancsnoksága elhatározta, hogy lemond a további előnyomulás tervéről. A 31. gyaloghadosztály ilyen értelmű parancsot kapott a IV. hadtest parancsnokságától. A rendelkezés úgy szólt, hogy a Bukowa-Borowa vonalat (a délre húzódó magaslatokat), továbbá az északabbra eső Parzniewiczét továbbra is védeni kell. Ez a parancs az 5-ére virradó éjszakán éjfél után 35 perccel érkezett meg, amikor még a Felix-csoport balszárnyán és az 1. gárda-tartalékdandárnál nem lehetett megállapítani az erőviszonyokat. Csak hajnali 3 órakor tudta meg a 31. gyaloghadosztály parancsnoksága, hogy az 1. gárda-tartalékdandár sikeresen végrehajtotta Borowa és Kamién között a magaslatok megrohanását és hogy a hegykúpot (a Borowa-hegyet) a 32. gyalogezred fél zászlóalja rohammal elfoglalta. A győzelmes csapatok 700 foglyot ejtettek, 4 géppuskát, 7 lövészes kocsit és sok lovat zsákmányoltak. Egy óra múlva a

IV. vázlat.

Támadás az 5-ére virradó éjszakán.

Borowa-hegy, erős orosz ellentámadás folytán, ismét elveszett. Ennek az lett a következménye, hogy a Felix-csoport — saját jelentése szerint — visszavonult Mokracz-Milaków vonalára, ami azonban nem történt meg, mert az éjszaka folyamán a 32. gyalogezred vonult vissza tévedésből Bernatówba, ami meglehetősen zűrzavart keltett az alakulatok körében.

Az 1. gárda-tartalékdandár tovább folytatta állásaiból a harcot a szemben álló orosz gyalogsággal. Mihelyt hajnalodott, az oroszok újra megtámadták a bernatówi állásokat, de ezek a támadások a védők tüzeiben meghiúsultak. A szomszédos 9. lovashadosztály ellen Grocholice irányában körülbelül két zászlóaljnyi orosz gyalogság ment rohamra. Lütgendorff altábornagy ekkor azt a parancsot kapta, hogy a lehető leggyorsabban könnyítsen a lovashadosztályon, mire Felix vezérőrnagynak azt az utasítást küldötte, hogy jobb szárnyával haladéktalanul kezdjen támadásba. Alig történt meg ez a rendelkezés, a gárda-tartalékdandár jelentette, hogy keleti irányból, Koscierogi felé nyolc lovasszázad tör előre tűzérséggel és a támadó csoportok már alig 3 kilométernyire vannak. A dandár erősítést kért. Azonban mindössze a 32. gyalogezred egy gyöngye félszázadát lehetett Postenkalice felé útnak indítani.

Az 1. huszárezredről, melynek kora reggeltől Monkolice-nél kellett a balszárnyat biztosítania, d. e. 9 óra 30 perckor érkezett a jelentés, hogy Korczównál (a hadosztályparancsnokságtól alig 1500 méternyire) áll és csak 9 óra 15 perckor kapta meg azt a parancsot, hogy Monkolice felé kell előnyomulnia. Könnyen elképzelhető, milyen bosszúságot okozott ez a hír a hadosztály parancsnokságán!

Tudva azt, hogy az 1. gárda-tartalékdandárt északról és keletről az átkarolás veszélye fenyegeti, már 5-én reggel az arcvonal megrövidítésére kellett gondolni, hogy ilyen módon a balszárnyat kelet felé lehessen elhajlítani. D. e. 11 órakor adtam ki tájékoztatás céljából ilyen értelmű utasítást, amely a Kielchanów-Miloków-Postenkalice vonal esetleges megszállására vonatkozott.

Hogy felsőbb helyen is milyen válságosnak látták a helyzetet, mi sem bizonyítja jobban, mint a IV. hadtest parancsnokságának a lovashadtesthez intézett parancsa, amely így hangzott: „A lovashadtestnek feltétlenül, akár az utolsó emberéig is tartania kell állásait. Ha a lovashadtest megsemmisül a harcban, úgy csak kötelességét teljesítette és elvégezte a rá váró feladatot. A lovashadtest számára nincs semmiféle visszavonulási irány!”

Délután 4 órakor, amikor az élénk puska- és lövegtűz ellanyhult és kezdett sötétedni, kiadatott a parancs a jelzett vonalra való visszavonulásra, azzal a módosítással, hogy a Felix-csoport jobb szárnya a centrumban fekvő Alexandrów

faluba vonul, hogy fenn tudja tartani a szoros összeköttetést a lovashadtesttel.

Ezzel megint véget ért egy nehéz csatanap, amely a sokkal erősebb orosz csapatokat megakadályozta abban, hogy a lodzi csataterhez közelebb juthassanak. Ezt az eredményt természetesen csak súlyos áldozatok árán tudtuk elérni.

A 31. gyaloghadosztály Dáni-csoportjáról, amely eredeti állásában, Dubicinél, a 16. és 32. gyaloghadosztály között állott, csak a legfontosabbakat kell itt megemlíteni, mert a csoport távol volt a 31. hadosztálytól és ebben az időben közvetlenül a IV. hadtest parancsnoksága alatt állott.

December 4-én a Dáni-csoportot — mint már jeleztük — visszarendelték az arcvonalból és mint hadtesttartalékot északi irányba, Alexandrów és Faustínów felé tolták, vagyis a Hauerlovashadtest nyugati szárnyának közelébe. A IV. hadtest parancsnoksága elrendelte a lovashadtest erősen szorongatott jobb szárnyának tehermentesítése céljából, hogy a Dáni-csoport kezdjen támadásba. Ez a támadás 5-én Kucównál elkeseredett harcokkal járt, melyekben a 32. gyaloghadosztály alakulatai is résztvettek. Ezek a támadások azonban a Widawka mocsaras partvidékén megheiusultak. A csatanap estéjén Dáni vezérőrnagy azt a parancsot kapta, hogy vegye ki csapatait a tűzvonalból, gyűjtse őket össze 6-án Kamiennél és azonnal vonuljon velük Zarzecébe, ahová a csoport d. e. 11 órakor meg is érkezett. Ettől kezdve megint a hadtestparancsnokság alá tartozott a Dáni-csoport.

December 6.

Már 5-én este 8 órakor megérkezett a hadosztályparancsnokság 6-ára szóló parancsa, amely ezt tartalmazta: „Holnap az összes csoportok megtartják mostani állásaikat. Ezeket a lehető legjobban meg kell erősíteniök. A Lütgendorff-csoport nem tart vissza tartalékcsapatokat északi szárnyán.”

Az 5-i nehéz harcok után, az éjszaka aránylag nyugodtan telt el, úgyhogy a csapatok az éjszaka folyamán új vonalaikat technikailag megerősíthették. Drótakadályokat húztak az egész arcvonalon. A nap folyamán az egész vonalon csak mérsékelt löveg- és puskatűz folyt. Délután 3 óra tájban a Borowa-hegy felől erős orosz gyalogság kezdett előnyomulni, úgy a gárda-tartalékdandár vonala, mint Janowa irányában. Mindkét támadás közvetlenül a gyalogság állásai előtt roppant össze a heves puska- és lövegtűzben.

A 9. lovashadosztály azt jelentette, hogy erős gyalogőrzérek nyomulnak előre Augustínów felé, miért is felriasztották a lovashadosztályt. A IV. hadtest parancsnoksága közölte, hogy a 27. gyaloghadosztály hatodfél zászlóalja ma este Ros-

niatowicébe érkezik és másnap reggel előnyomul Mzurki felé, továbbá, hogy a Piotrkównál és ettől északra álló orosz Gyllenschmidt-lovashadtestnek az a feladata, hogy az orosz XIX. hadtest visszavonulását fedezze.

Az általános helyzet 6-án délben következőképen alakult: A 6-ára virradó éjszaka felfogott orosz szikratáviratok elárulták, hogy az oroszok kiűrtik lodzi állásaikat. Ennek következtében felbukkant az a kérdés, vajjon Belchatów előtt is visszavonul-e az ellenség? Mindenesetre feltűnt, hogy a kaukázusiak nem ismételték meg 5-i heves támadásaikat. A Frommel-hadtest is azt jelentette, hogy az orosz lovashadosztályok harci kedve ellanyhult. Az a feltevés, hogy az ellenség a 2. hadsereg vonalai előtt is visszavonul, nem látszott lehetetlennek. Mikor azonban már 6-án este a Lütgendorff-csoport és a lovashadtest belső szárnyain újabb harcok fejlődtek ki és arról is érkeztek hírek, hogy az oroszok Lodznál csak a kiugró arcvonalrészt adták fel: a helyzetnek ekként való megítélése tárgyalanná vált. A IV. hadtest parancsnoksága ezért szükségesnek látta, hogy tartalékát, a Dáni-csoportot is harcba vesse. A csoport d. e. 11 órakor érkezett meg Zarzecébe, ahol a hadtestparancsnokságtól azt az utasítást kapta, hogy nyomja vissza a Rogowice-Grafenort-Rzazawa vidékére benyomult ellenséget és ilyenformán könnyítsen a lovashadtest erősen szorongatott jobb-szárnyának helyzetén. A délután újult erővel fellángoló harc folyamán sikerült az oroszokat lekötni, de nem sikerült Dáni-nak az ellenséget visszavernie.

December 7.

A IV. hadtestparancsnokság rendelkezései alapján a 31. gyaloghadosztály parancsnoksága hajnali 2 óra 30 perckor adta ki 7-ére szóló parancsát, melynek kivonata ez volt:

„A 32. gyaloghadosztály és a lovashadtest feltétlenül megtartja mostani állásait.

A Dáni csoportnak az ellenséget mielőbb ki kell szorítania Rogowicz-Rzazawa-Zarzece vidékéről. A 27. gyaloghadosztály egy dandárának legkésőbb délben meg kell kezdenie Mzurkiból az előnyomulást Gomolin felé s ott szilárdan ki kell tartania.

Az én csoportom, mihamar a 27. gyaloghadosztály elhagyta Murzkit, ezzel egybehangzóan északi szárnyával Monkolicéig nyomul előre. Felix vezérőrnagy megtartja eddigi vonalait; tartalék Korcewnél. Gyalogsági felderítés a front előtt, hogy az ellenség esetleges elvonulását idejében meg lehessen állapítani. Egy üteg Dobzelówon keresztül d. e. 11 órakor érkezik Hucisko déli szegélyéhez és a 27. gyaloghadosztály rendelkezésére áll. A gárda-tartalékdandár

— a 27. gyaloghadosztály előrenyomulásával egybehangozóan — meghosszabbítja bal szárnyát Monkolicéig, tűzérséggel is ellátott két zászlóaljjal. Egy zászlóalj tartalékként rendelkezésemre marad Dobjecinban, ahova az 1. huszárezred lovas géppuskás osztagát is küldeni kell. Egy zászlóalj átmenetileg a Felix-csoport parancsnoksága alá kerül.

Az 1. huszárezred d. e. 11 órakor Hucisko déli szegélyén a 27. gyaloghadosztály rendelkezésére áll.

Reggel nyolc óráig aránylag nyugalom uralkodott az arcvonalon. Lassanként azonban fokozódott a Felix-csoport előtt mintegy 600—1000 lépésnyire álló ellenség ereje. A gárda-tartalékdandár állásaival szemben lévő árkokat is egyre nagyobb fegyveres erő szállta meg. Délelőtt 9 óra 15 perckor közölte a lovashadtest, hogy a 9. lovashadosztály ellen támadás indult, melynek során a balszárny benyomódott. A lovashadosztály ennek következtében kénytelen Zdieszulice Grnre visszavonulni. Felix vezérőrnagy parancsot kapott, hogy jobb szárnyát — de csak ha feltétlenül szükséges — egy kicsit húzza hátrább.

Amikor a lovashadtest jelentette a IV. hadtest parancsnokságának a balszárny áttörésének veszedelmét. Lütgendorff altábornagy parancsot kapott, hogy az északi szárnyon tervezett előnyomulást hagyja abba és minden rendelkezésére álló erejét a 9. lovashadosztály válságos helyzetének megjavítására fordítsa. Ugyanakkor közölte a hadtestparancsnokság, hogy a Dáni-csoport támadásba kezd Guznice és Grafenort irányában.

A gárda-tartalékdandár d. e. 9 óra 20 perckor utasítást kapott, hogy keleti irányban megkezdett előnyomulását szüntesse be, rendelkezésére álló tartalékait azonnal indítsa útnak Polianica felé, s azonnal lásson hozzá a veszélyeztetett 9. lovashadosztály támogatásához.

Dél felé a legellentmondóbb jelentések érkeztek a Felix-csoport, főként pedig a 9. lovashadosztály balszárnyának helyzetéről.

A hadosztály parancsnoka a beérkező hírekből és a küzdőtér válságos pontjain tett személyes észleleteiből azt állapította meg, hogy a 9. lovashadosztály balszárnya igen rosszul áll és ha a helyzet nem fordul gyorsan kedvezőbbre, az oroszoknak sikerül áttörni a Lütgendorff-csoport és a lovashadtest között, ami az általános helyzet szempontjából a lehető legnagyobb veszedelem volna.

Ezért azt határozta Lütgendorff altábornagy, hogy utolsó tartalékát is harcba veti. A parancs, amely ennek az elhatározásnak alapján készült és amelyet déli 12 órakor küldtek el Belchatów keleti széléről, — szóról-szóra így hangzott :

„A 9. lovashadtest megbízható értesülése szerint, az ellenség nagy erőt gyűjt össze az Augustinów központjától

közvetlenül északra eső kis erdőben, amely Augustinów és Zdziezulice Dl. között terül el.

A 9. lovashadosztály, amely kénytelen volt szárnyát észak felé behajlítani, most már csak a legnagyobb erőfeszítéssel tud kitartani.

Ennélfogva elrendelem az ellentámadást!

Hadosztálytartalék, másfél zászlóalj gárda az ezredparancsnok vezetés alatt: Alexandrów északi szélén keresztül a megjelölt erdő közepe felé támad.

Felix vezérőrnagy a rendelkezésre álló tartalékokkal együtt csatlakozik ehhez a támadáshoz a hadosztály tartaléktól keletre.

Az egész tüzérség azonnal az erdő egész területét lövi.

Főcélunk, hogy a 9. lovashadosztály a gárda beérkezéséig ki tudjon tartani és hogy a gárda a legnagyobb gyorsasággal előre tudjon törni.

A parancsot megkapja a gárda-tartalékdandár, Felix vezérőrnagy, a hadosztálytartalék és a lovashadtest.

Alig történtek meg az első intézkedések az idézett parancs végrehajtására, amikor a Felix-csoport centruma és balszárnya ellen hirtelen heves orosz támadás indult meg, amely azonban tüzérségünk tüzébe került és a harc vonal előtt elakadt. Eközben az orosz tüzérség Belchatów keleti szélét és a Binkówtól északra fekvő területeket lőtte, ahol éppen a hadosztálytartalék gyülekezett, hogy megkezdje a kis erdő ellen a támadást.

Lütgendorff altábornagy, aki ismerte a lovashadtest nehéz helyzetét, d. u. 3 órakor azt javasolta a IV. hadtest parancsnokságának, hogy a 15. gárda-tartalékdandár Kurnos irányában vonuljon fel, hogy beavatkozásával könnyítsen a lovashadtest helyzetén. Ez így is történt.

A hadosztálytartalék felvonulása alatt Felix vezérőrnagynak sikerült jobbszárnyát előrevinnie a régi állásáig, amelyet a derék 44-esek foglaltak vissza elszánt rohammal, s közben még 163 foglyot is ejtettek.

Délután 4 órakor az 1. gárdaezred jelentette, hogy elérte a Zdziezulice Gornitól délre levő mélyedést, de az ezredparancsnokságnak az a véleménye, hogy a további támadás kevés sikerrel kecsegtet. Ennek a jelentésnek alapján és mert a két zászlóalj előnyomulása csak lassan haladt, másrészt pedig a lovashadtest Janky-csoportja bátor és elszánt rohamokkal már a kis erdő közelébe ért: d. u. 7 órakor ez a parancs ment az 1. gárdaezred parancsnokságához:

A sokszor említett erdőt valószínűleg 2—3 század és egy géppuskásosztag szállotta meg.

Janky alezredes balszárnyával közvetlenül az erdő szélén áll, arccal dél felé.

Felix vezérőrnagy, akinek az volt a feladata, hogy a hadtesttartalék előnyomulásával párhuzamosan foglalja vissza régi hadállását, az esti órákban végrehajtotta a rohamot és mintegy 200 foglyot ejtett.

A hadosztálytartalék parancsnokának belátására bízom annak eldöntését: el lehet-e ma még foglalni ilyen körülmények között a kis erdőt? Ha nem: Janky alezredes csoportja, amelynek szárnya túlságosan exponált helyzetben van, nem maradhat meg elülső állásában.”

Este 9 órára járt az idő, amikor az 1. gárda-tartalékezred közvetlenül az erdőcske elé érkezett. Az ezredparancsnok kérte és megkapta az engedélyt, hogy az erdő ellen megindult támadást hajnalban folytathassa.

Ejjel 10 órakor még egy erős támadás indult a 32. gyalogezred állásai ellen. A budapesti háziezred fiai azonban vissza verték a támadást.

A Nostitz ezredes csoportja ellen indított támadások nem voltak különösen erősek. Az oroszoknak sehol sem sikerült áttörniök.

December 8.

Éjfél után 1 órakor megérkezett a hadtestparancsnokság útasítása, melynek alapján a hadosztályparancsnokság úgy rendelkezett, hogy Felix vezérőrnagy és Nostitz ezredes csoportjának meg kell tartania eddigi állásait. Schlichtenthal ezredes a volt hadosztálytartalékkal és ezredének Mazurinál álló zászlóaljaival reggel 6 órakor támadásra indul az erdő ellen. Felix vezérőrnagy a rendelkezésére álló tűzérsséggel és a jobb szárnya mögött összegyűjtendő tartalékokkal támogatja ezt a támadást.

A 9. lovashadosztálynak csatlakoznia kellett ehhez a támadáshoz és Grohlice vidékéről kb. egy üteggel kellett elősegítenie a roham sikerét. A gárda-tartalékdandárnak a Zdziezulice Gornitól északra emelkedő 218-as magaslatról legalább egy üteggel kellett támogatnia Schlichtenthal támadását.

Ezeket az útasításokat azonban, amelyek hajnali 2 órakor adták ki, nem hajtották végre a kívánt módon, mert a helyzet egészen másképpen alakult.

A 8-ára virradó éjszaka a Felix-csoport két orosz támadást vert vissza és közben 316 foglyot ejtett. A hajnali szürkületben azonban a csoport jobbszárnya (44. gyalogezred) kénytelen volt — egy meglepő és igen erős orosz támadás következtében — a Mokra—Zdziezulicie Gorne vonalra visszavonulni, még pedig súlyos veszteségek árán.

Az 1. gárda-tartalékezred benyomult az erdőbe. A Felix-csoport jobb szárnyán megváltozott helyzet következtében, az

a veszedelem fenyegetett, hogy az ellenség balról bekeríti az ezredet. Ezért parancsba ment, hogy a balszárnyat vonják vissza. Mivel a gárdaezredtől jobbra a lovasság is visszavonult, az ezred jóformán egészen elszigetelve maradt elől és hamarosan meg is indult ellene az átkaroló támadás. Az ezred azonban továbbra is elszántan folytatta rohamait és estére a leghevesebb harcok árán sikerült elfoglalnia az erdő déli szegélyét. Mivel a Felix-csoport és a balszárnyon álló lovashadosztály csapatai is újra előretörték, a forró csatanap estéjén sikerült a régi hadállást visszafoglalni.

A beérkező 15. gárda-tartalékdandár egyik zászlóalját Groholicébe, egy másikat pedig — egy ágyúsüteggel — sürgősen Mazuriba rendelték a lovashadosztály erősítésére. Ezenkívül az 1. gárda-tartalékdandár egy zászlóalját Lütgendorff altábornagy a binkówi magaslatokra rendelte. Ezekkel az intézkedésekkel elhárítottak látszott a lovashadtest arcvonalát fenyegető áttörés veszedelme és így végre valahára biztosítottak látszott a Lütgendorff-csoport jobbszárnya is.

Igy végződött a nehéz és nagy harcok két napja. Nagyon is közlelő fenyegetett az a veszély, hogy a 31. gyaloghadosztály és lovashadtest között sikerül a sokkal erősebb orosz csapatoknak áttörniök, ami a 2. hadsereg kitűnően vezetett hadműveleteit teljes kudarcba fullasztotta volna. Az áttörés helyétől keletre álló, gyenge erőt az ellenség levágta, a lovashadtest arcvonalát felgöngyölte volna és a menekülők minden bizonnyal magukkal rántották volna a felvonuló erősítéseket is. Végeredményben ez a veszedelem abban nyilatkozott volna meg, hogy az oroszok elől megnyílik az északi út, ami végzetes hatással lehetett volna a lodzi csata sorsára.

A legnagyobb elismerés illeti a Felix-csoport derék csapatait, melyek kis állományuk ellenére⁸ nemcsak visszavertek minden támadást, hanem elszánt rohamaikkal valósággal kicsikarták a kozákok kezéből nagynehezen már-már elértnek látszó diadalukat. De hasonló dicséret illeti a parancsnokokat is, akik a nehéz helyzetben is nyugodtan és céltudatosan vezették csapataikat. A tűzéség nagyszerű munkája is nagyban hozzájárult a siker kivívásához. Ami a gárdát illeti, a Schlichtenthal ezredes parancsnoksága alatt álló 1. gárda-tartalékezred rendületlenül kitartott egész idő alatt és a nehéz helyzetben mintaszerűen végrehajtott rohammal segítette elő a diadal kivívását.

A IV. hadtest parancsnoksága 9-ére szóló útatisításába első pontként ezt írta :

„A 31. gyaloghadosztály és a lovashadtest a mai napon

⁸ Egy-egy zászlóalj állománya nem érte el a normális harctéri század létszámát sem.

visszaverte a leghevesebb támadásokat és eredményes ellen-támadások során megrohanta az ellenség által elszántan védett augustinówi erdőt és 600 foglyot ejtett. Köszönetet mondok az összes csapatoknak a küzdelemben tanúsított kitartásért és szívósságért.”

December 9.

Erre a napra az volt a rendelkezés, hogy az állásokat szívósan meg kell tartani s technikai kiépítésüket tovább kell folytatni. Ugyancsak ezen a napon átcsoportosítás is történt a IV. hadtest harcvonalain.

Erre vonatkozóan a hadtestparancs így rendelkezett: A Dáni csoport a Rogowietől a Widawkáig terjedő szakaszon rendezkedik be és Zarzecénél gyűjt tartalékot, amely a 31. gyaloghadosztály rendelkezésére fog állani. A gárda-tartalék-hadosztály minél előbb átveszi a lovashadtesttől a Widawkától Zdziezulié Dln-ig terjedő szakaszt. A gárda-tartalék-hadosztály parancsnoksága alá kerül a gárda-tartalékezek két és fél zászlóalja, amelyek Augustinównál harcoltak.

A 31. gyaloghadosztály, összeköttetést tartva a gárda-tartalék-hadosztállyal, a Postenkalicétől délre egy kilométernyire terjedő szakaszt veszi át. Az 1. gárda-tartalékdandár kiválik a hadosztály kötelékéből és Dobjecinbe vonul.

A Hauer-lovashadtest — felváltása után — a 31. gyaloghadosztálytól északra lévő szakaszra vonul, amely bezárólag a pecari magaslatokig terjed.

A nap folyamán az ellenség a Borowa-hegyről nehéz ágyú- és mozsártűzet zúdított a Felix-csoportra. Erős orosz gyalogság, legalább egy gyalogos dandár, jelenlétét állapítottuk meg Bogdanównban. Egyébként az oroszok mára kiürítettek egyes fedezékeket, amelyeket előbb még megszállva tartottak. Nevezetesebb események nem is voltak.

Ezen a csendes csatanapon rendezni lehetett az alakulatokat. Csak most sikerült általános képet kapni a csapatok állapotáról. Ez a kép nagyon elszomorító volt. A 32. gyalogezred megmaradt 19 tisztjéből és 780 katonájából három zászlóalj alakult. A 69. gyalogezrednek 21 tisztje és 515 katonája maradt és összesen egy zászlóalj telt ki belőle. A 44. gyalogezred harmadik zászlóaljának mindössze 2 tisztje és 160 katonája maradt. A 44. gyalogezred negyedik zászlóaljának állományát ezen a napon még nem sikerült megállapítani, de aligha éri el a 300-at.

A puskás állomány tehát összesen 1800-ra becsülhető.

December 10.

Ezen a napon kialakult az általános helyzet képe. Piotrkównál a XIV. orosz hadtest gyülekezett, amiből arra kellett következtetni, hogy az ellenség vagy a IV. hadtest hadállásai ellen, vagy pedig északabbra a német vonalak ellen készül támadásra. Utóbbi esetben a Piotrkóval szemben álló csapatok feladata csak erélyes támadás lehetett. A Dáni-csoport parancsot kapott, hogy a 11-ére virradó éjszaka Zarzecénél gyülekezzenek, mihelyt a 32. gyaloghadosztály felváltja állásaiban.

A hadosztály tűzvonala előtt nyugalom uralkodott. A szemközti álló oroszok drótkadályokat emeltek vonalaik előtt. Az észak felől szomszédos Hauer-lovashadtest arcvonalán élénk tűzharc folyt.

December 11.⁹

Éjfél után 1 óra 10 perckor támadás indult a Felix-csoport arcvonala ellen. Mivel ennek a csoportnak nem volt semmi tartaléka, odarendelték a Karcewben háló gárdazászlóalját. Az orosz támadást azonban sikerült visszaverni, anélkül, hogy a gárdazászlóalj beavatkozására került volna a sor.

A hadtestparancsnokság rendelkezése szerint, a feladat változatlan maradt. A gárda-tartalékhadosztályt a Dáni-csoport váltotta fel, úgy, hogy a Dáni-csoport a Rzazawától bezárólag az augustinówi erdőig terjedő szakaszt 11-én este vette át. A felváltás úgy történt meg, hogy az ellenség észre sem vette.

Igy egyesült újra a 31. gyaloghadosztály. A hadosztály most 13 1/2 kilométeres arcvonalon állott, mindössze 4000 puskával, 18 géppuskával, 171 lovassal és 36 ágyúval. A csapatok elhelyezkedtek a lövészárkokban, ahová a legközelebbi napokban beosztották a megérkező menetszázadokat is. Kézi gránátokat és világító rakétákat osztottak szét a csapatok között. Megindult az intenzív felderítő szolgálat az ellenség helyzetének mielőbbi megállapítása céljából.

December 16-án megkezdődött a visszavonuló ellenség üldözése, ami december 22-én a Carna folyónál, Rozenek falu környékén fejeződött be.

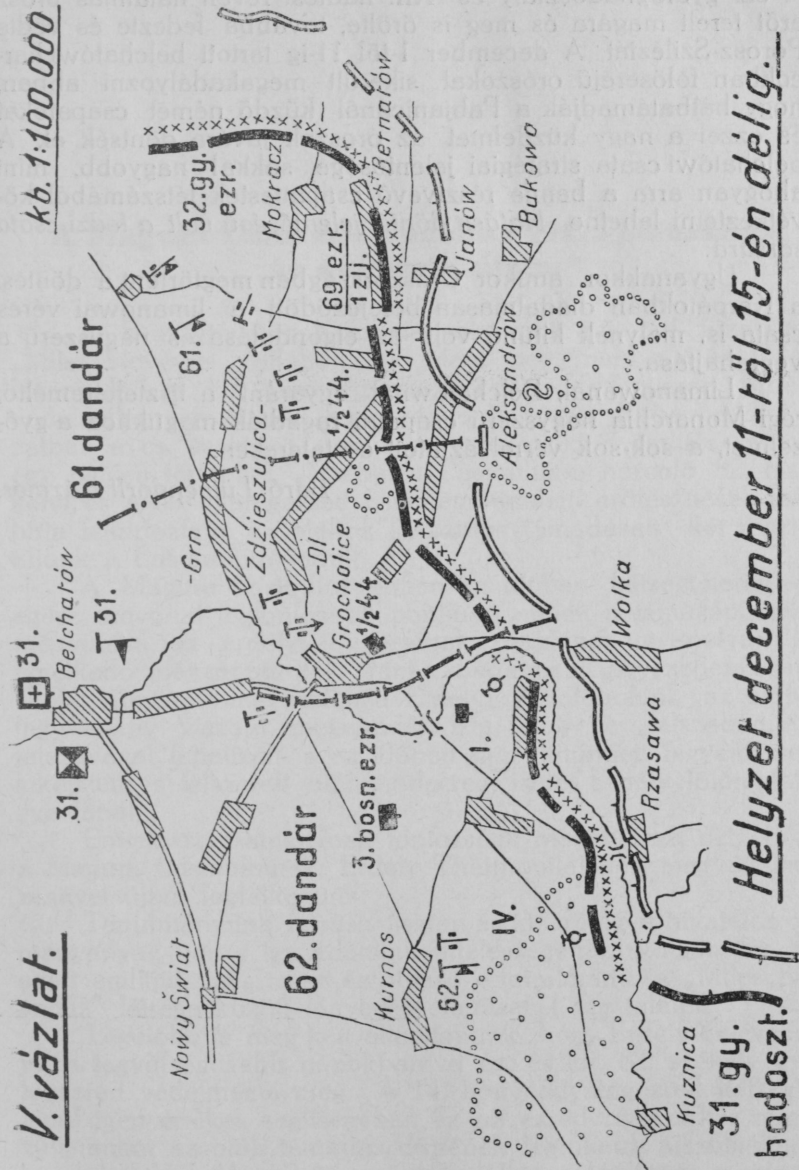
Befejezés.

Mialatt Lodznál folyt a döntő jellegű, nagy küzdelem, a Mackensen-hadsereg déli szárnyán megjelent a cs. és kir. 2. hadsereg, amely mint oldal- és hátvéd kitűnő szolgálatokat tett.

⁹ V. vázlat.

Kb. 1:100.000

V. vázlat.

Helyzet december 11-től 15-én délig.

31. gy. hadoszt.

A 32. gyaloghadosztály és XII. hadtest révén hatalmas orosz-erőt terelt magára és meg is őrlötte, továbbá fedezte és védte Porosz-Sziléziát. A december 1-től 11-ig tartott belchatówi harcokban fölőserejű oroszokat sikerült megakadályozni abban, hogy hátbatámadják a Pabjanicánál küzdő német csapatokat és ezzel a nagy küzdelmet az oroszok javára döntsék el. A belchatówi csata stratégiai jelentősége sokkal nagyobb, mint ahogyan arra a benne résztvevő csapattek létszámából következtetni lehetne. *Hatása döntő jelentőségű volt a lodzi csata sorsára.*

Ugyanakkor, amikor Oroszországban megtörtént a döntés, a Kárpátokban diadalmasan befejeződött a limanowai véres csata is, melynek kitűnő volt az elgondolása és nagyszerű a végrehajtása.

Limanowánál, Belchatównál egyaránt a tiszteletreméltó, régi Monarchia nagyszerű csapatai ragadták magukhoz a győzelmet, a sok-sok vérrel áztatott csatatereken.

Báró Lütendorff Kázmér.